

Kulturutskottet

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2025-2028

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2025-2028 (SRR 2/2024 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för utlåtande till finansutskottet. Tidsfrist: 23.5.2024.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- överdirektör Riitta Kaivosoja, undervisnings- och kulturministeriet
- överdirektör Petri Lempinen, undervisnings- och kulturministeriet
- överdirektör Eeva-Riitta Pirhonen, undervisnings- och kulturministeriet
- överdirektör Esko Ranto, undervisnings- och kulturministeriet
- direktör Erja Heikkinen, undervisnings- och kulturministeriet
- konsultativ tjänsteman Timo Ertola, undervisnings- och kulturministeriet
- specialsakkunnig Essi Ratia, Finlands Kommunförbund
- verkställande direktör Veli-Matti Lamppu, Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry
- generalsekreterare Hanna Kosonen, Forum Artis ry
- ordförande Karoliina Huovila, Kulttuurialojen liittojen neuvottelukunta
- utbildningspolitisk direktör Nina Lahtinen, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- utbildningspolitisk chef Jaakko Salo, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- ordförande Jukka Heikkilä, Professorsförbundet
- direktör Heikki Kuutti Uusitalo, Bildningsbranschen rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- finansministeriet
- Servicecentret för kontinuerligt lärande och sysselsättning
- Nationella centret för utbildningsutvärdering
- Utbildningsstyrelsen
- Finlands Akademi
- Statens idrottsråd
- Statens ungdomsråd
- Esbo stad
- Vanda stad

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

- Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf
- Audiovisual Producers Finland - APFI ry
- Bildningsalliansen rf
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Finlands Folkhögskolförening rf
- Kopioisto ry
- Kultur- och konstområdets centralorganisation KULTA rf
- Bildupphovsrättförening Kuvasto rf
- LiveFIN rf
- Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry
- Studiecentralerna rf
- Sanasto rf
- Medborgarinstitutens förbund MiF
- Finlands Sommaruniversitet rf
- Finlands biblioteksörening rf
- Finlands Gymnasistförbund rf
- Finlands museiförbund rf
- Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf
- Finlands Olympiska Kommitté rf
- Alliansen för Finlands Studerande - OSKU rf
- Finlands studerandekårers förbund - SAMOK rf
- Konstnärsgillet i Finland
- Finlands Teatrar rf
- Finlands universitetsrektors råd UNIFI rf
- Finlands studentkårers förbund FSF rf
- Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
- Förbundet för grundläggande konstundervisning i Finland rf
- Tieteentekijöiden liitto ry
- Urheiluopistot ry
- Fritt Bildningsarbete rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Skuldkvoten i de offentliga finanserna har ökat påtagligt under de senaste 15 åren. Kvoten kommer att fortsätta öka om inte åtgärder vidtas för att stärka de offentliga finanserna. Skuldkvoten ökas av att utgifterna växer när en större del av befolkningen blir äldre. Det ökande skuldbeloppet tillsammans med den höga räntenivån medför dessutom en betydande ökning av statens utgifter för skuldhantering. Inom de närmaste åren kommer den offentliga ekonomin därtill att belastas av flera omfattande upphandlingar som berör säkerhet.

På grund av den svaga ekonomiska utvecklingen och de ökande utgifterna är den offentliga sektorns underskott stora. Det i regeringsprogrammet fastställda målet att stärka de offentliga finanserna med ett åtgärdspaket på 6 miljarder euro är inte längre tillräckligt för att dämpa underskotts-

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

utvecklingen eller stabilisera skuldsättningsutvecklingen. Också med tanke på efterlevnaden av EU:s finanspolitiska regler krävs det nya åtgärder för att stärka de offentliga finanserna, utöver de åtgärder som det beslutats om tidigare. Av dessa orsaker har regeringen vid ramförhandlingarna beslutat om ytterligare åtgärder som stärker de offentliga finanserna med cirka 3 miljarder euro.

Anslagsnivån under undervisnings- och kulturministeriets huvudtitel föreslås vara nästan oförändrad och i planen för de offentliga finanserna har det gjorts både ökning och minskningar som behandlas nedan i detta utlåtande. Största delen av finansieringen av småbarnspedagogiken samt förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen ingår i finansministeriets huvudtitel som en del av finansieringssystemet för kommunal basservice. I och med vårdreformen består kommunernas statsandelar i fortsättningen i huvudsak av finansiering av tjänster inom undervisnings- och kulturverksamheten. Utskottet anser det vara viktigt att utvecklingen av kommunernas ekonomiska situation följs noggrannare än tidigare och att kommunerna har ekonomiska förutsättningar att sköta uppgifterna inom undervisnings- och kultursektorn på det sätt som lagstiftningen förutsätter.

Småbarnspedagogik, förskoleundervisning och grundläggande utbildning och grundläggande konstundervisning

Utskottet anser att de betydande tilläggsåtgärder som föreslås för småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen, den grundläggande utbildningen och det fria bildningsarbetet i planen för de offentliga finanserna är ytterst behövliga. För att genomföra åtgärderna enligt regeringsprogrammet ökas anslagen för att utveckla småbarnspedagogiken samt förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen med 200 miljoner euro fram till 2027. År 2024 riktas anslagsökningen till åtgärder som främjar jämlikheten i utbildningen och under ramperioden dessutom bland annat till reformen av stödet för lärande, höjningen av finansieringen till 100 procent för privata utbildningsanordnare och förenhetligandet av anordnarnas skyldigheter samt ökningen av minimiantalet timmar inom den grundläggande utbildningen med 2–3 årsveckotimmar. Dessutom har regeringen vid ramförhandlingarna beslutat om en särskild finansiering av engångsnatur på 5 miljoner euro för arbete mot mobbning i skolan.

Planen för de offentliga finanserna innehåller ett mål om att revidera lagstiftningen om grundläggande konstundervisning så att den kan tas i bruk vid ingången av 2026. Enligt regeringsprogrammet ska reformen genomföras för att förbättra undervisningens tillgänglighet med beaktande av olika konstområden. Utskottet anser att målen är motiverade. Det är viktigt att se till att allt fler barn och unga har möjlighet att få tillgång till sådan långsiktig konstundervisning och konstfostran som ordnas på ett professionellt sätt. Utöver uppkomsten av färdigheter och konstnärliga relationer inom konstområdet finns det många positiva effekter, såsom erfarenhet av gemenskap och delaktighet, nya kompisar, glädje över att lära sig och kunnande, som också kan tillämpas på andra håll, såsom i skolan.

Gymnasie- och yrkesutbildning

Stödet för lärande och studiehandledningen inom yrkesutbildningen och gymnasieutbildningen samt Hux-utbildningen kommer enligt planen att utvecklas med stöd av den permanenta tilläggsfinansiering på 20 miljoner euro som föreslås för detta. Utskottet tillstyrker förslaget. Målet med

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

utvecklingsarbetet är ett tydligt och sammanhängande system för stöd för lärande som sträcker sig till avläggande av examen på andra stadiet och med hjälp av vilket utbildningsvalen i övergångsskedet görs smidigare, avbrott i utbildningen minskas, de studerandes förutsättningar att avlägga examen förbättras och de studerandes välbefinnande stärks.

Som en del av anpassningsåtgärderna har det föreslagits att den avgiftsfrihet för läromaterial för studerande som avses i läropliktslagen begränsas till att gälla till utgången av det kalenderår under vilket den studerande fyller 18 år. Ändringen beräknas minska finansieringen av gymnasieutbildningen och yrkesutbildningen med sammanlagt 4 miljoner euro det år den träder i kraft 2025 och med 9 miljoner euro från och med 2026. Begränsningen gäller också avgifter för studentexamen och minskar studentexamensnämndens omkostnader med 2 miljoner euro 2025 och 3 miljoner euro från och med 2026.

Sakkunniga har uttryckt oro över att de föreslagna ändringarna kommer att medföra nya ekonomiska utgifter för de studerande, som kan vara betydande särskilt för dem som har det sämst ställt. Det bör dock noteras att mindre bemedlade ungdomar under 20 år kan få läromaterialstillägg till studiepenningen. I sakkunnigyttrandena har det bedömts att en begränsning av avgiftsfriheten för läromedel eventuellt kan leda till ojämlik behandling av de studerande, om läroanstalterna har olika praxis i fråga om utbudet av läromedel för de studerande. Det finns i nuläget inga uppgifter om hur ändringen genomförs, och utskottet konstaterar att det tar ställning till den föreslagna ändringen i samband med behandlingen av lagförslaget.

I planen för de offentliga finanserna ingår ett förslag om att minska finansieringen för yrkesutbildningen med 100 miljoner euro från och med 2025. Efter nedskärningen uppgår statsandelsfinansieringen för yrkesutbildningen till cirka två miljarder euro. Den föreslagna nedskärningen motsvarar kalkylmässigt en minskning på cirka 8 300 målinriktade studerandear, som ska fördelas på utbildningsanordnarna i samband med prestationsbeslutet 2025. Det centrala syftet med förslaget är att undvika att yrkesutbildningen koncentreras till samma personer¹.

Utskottet anser det motiverat att minskningen av finansieringen kommer att riktas till yrkesutbildning för vuxna som redan avlagt examen och inte till utbildning för unga som avslutar den grundläggande utbildningen och personer utan yrkesinriktad grundexamen. Enligt erhållet yttrande kommer undervisnings- och kulturministeriet med sin styrning att säkerställa att utbildningsanordnarna riktar finansieringen och minskningen av studieplatserna särskilt till yrkes-, specialyrkes- och grundexamensutbildning som ordnas för vuxna som redan tidigare avlagt yrkesexamen på andra stadiet eller examen på högre nivå.

Förslaget om nedskärning av finansieringen av yrkesutbildningen har konsekvenser också för möjligheterna till kontinuerligt lärande. Det påverkas också till exempel av att vuxenutbildningsstödet slopas. Utskottet hänvisar till sitt tidigare utlåtande (KuUU 3/2024 rd) och betonar behovet av att följa de sammantagna konsekvenserna av ändringarna och säkerställa att det finns tillräck-

1 Till exempel år 2022 hade omkring 48 procent (drygt 65 000 studerande) studier på grundnivå som grundutbildning för nya studerande i yrkesinriktad grundexamen, omkring fem procent hade studentexamen (drygt 7 000 studerande) och något under hälften yrkesinriktad grundexamen eller någon annan yrkesinriktad examen (sammanlagt drygt 47 000 studerande) eller högskoleexamen (totalt något under 16 000 studerande).

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

ligt med kompetent arbetskraft för kontinuerligt lärande för vuxna genom att trygga förutsättningarna för kontinuerligt lärande.

Fritt bildningsarbete

Utskottet välkomnar att planen för de offentliga finanserna inte innehåller några ytterligare direkta nedskärningar i finansieringen av läroanstalter för fritt bildningsarbete. Nedskärningarna på 20,5 miljoner euro enligt regeringsprogrammets rambeslut har redan genomförts med början från detta år, och det bör noteras att finansieringen av fritt bildningsarbete har minskats redan fyra gånger efter 2010.

Anslagen för fritt bildningsarbete innehåller också ett permanent tillägg på 3 miljoner euro för folkhögskolornas läropliktsutbildning och ett tillägg för utbudet av svenskspråkig integrationsutbildning, för vilket anvisas en miljon euro 2024 och 2025 och 0,5 miljoner euro 2026 och 2027.

Utskottet understöder det tillägg på 5 miljoner euro som anvisas för utbildning av invandrarkvinnor och främjande av sysselsättningen. Med hjälp av det föreslagna anslaget kan läroanstalterna för fritt bildningsarbete allt bättre betjäna invandrarbefolkningen och stödja deras sysselsättning.

Högskolor, vetenskap och forskning

Utskottet välkomnar regeringens åtagande att höja antalet högskoleutbildade unga vuxna till så nära 50 procent som möjligt före 2030. Avsikten är att förutsättningarna för kunskande för dem som redan avlagt högskoleexamen ska stödjas genom möjligheter till kontinuerligt lärande. Regeringen har vid ramförhandlingarna beslutat inleda ett åtgärdsprogram för att höja utbildningsnivån och minska ackumuleringen av högskoleutbildning. Man bör säkerställa att åtgärdsprogrammet framskrider smidigt och samtidigt se till att tillräckliga resurser reserveras för att målet ska nås.

Det har i planen för de offentliga finanserna föreslagits att basfinansieringen för högskolorna ökas med 73,8 miljoner euro, vilket motsvarar den höjda kostnadsnivån. Den stigande finansieringsnivån för forskning och utveckling vid universiteten är redan på basis av den föregående ramen för enad med ett pilotförsök avseende doktorer, för vilket det har reserverats 86 miljoner euro för 2025 (sammanlagt 262 miljoner euro 2024–2027). Högskolorna får också finansiering via den nationella motfinansieringen av FoU-projekt som finansieras av EU och som budgeterats för arbets- och näringsministeriets förvaltningsområde.

Utskottet välkomnar att regeringen vid ramförhandlingarna har förbundit sig att öka FoU-finansieringen i enlighet med det som tidigare beslutats. Finlands framtida lösningar förutsätter mångsidig forskningskompetens och experter på hög nivå. Under de kommande åren kommer FoU-finansieringen att riktas särskilt via Business Finland och Finlands Akademi. Utskottet betonar att det är viktigt att skapa en mekanism genom vilken den tilläggsfinansiering som är riktad till Business Finland för FoU-verksamhet kan anvisas för att stödja forskningssamarbetet med yrkeshögskolor och företag, välfärdsområden och den övriga offentliga sektorn samt med tredje sektorn. Utskottet anser det vara viktigt att Business Finlands finansiering också styrs till att påskynda samarbetet mellan universitet och företag, eftersom detta område kräver en betydande för-

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

stärkning. Utskottet instämmer i det som sägs i ett sakkunnigyttrande och anser det vara ytterst viktigt att FoU-tilläggsfinansiering under ramperioden också riktas till att stärka högskolornas basfinansiering. Detta mål framgår också av en skrivning i statsminister Orpos regeringsprogram (s. 94), där det sägs att för att nå målet krävs det att man särskilt i initialskedet genom finansiering säkerställer utbildningen av FoUI-expertyper och tryggar högskolornas basfinansiering.

Stöd för studerande under studietiden

Största delen av statens utgifter för studiestöd föränleds av utgifterna för studiepenning och bostadstillägg. Utgifterna för studiepenningen uppgår 2025 till uppskattningsvis 538,6 miljoner euro och beräknas vara stabila under de närmaste åren på grund av indexfrysningarna.

Undervisnings- och kulturministeriet har inlett en totalreform av studiestödet i enlighet med regeringsprogrammet. I samband med totalreformen ser man över nivån på studiepenningen, studielånets storlek och beloppet av studielånskompensationen, gränserna för de fria inkomsterna, ställningen för studerande med familj, måltidsstödet och stödet för boende. I överensstämmelse med regeringsprogrammet är avsikten att trygga försörjningen under studietiden, stärka de sporrande elementen i studiestödet och stödja slutförandet av studierna inom målsatt tid.

I rambeslutet ingår också att boendestödet för studerande ska återföras till systemet med bostadstillägg den 1 augusti 2025. Nivån på bostadstillägget kommer att höjas jämfört med nivån 2017 och dess maximibelopp kommer att preciseras i samband med beredningen av budgetpropositionen för 2025. Den uppskattade nettobesparing som ändringen medför stiger till 57 miljoner euro före 2028.

Enligt planen är avsikten att rätten till stöd för skolresor ska begränsas så att den från och med den 1 augusti 2025 endast riktas till studerande i avgiftsfri utbildning. Den beräknade besparingen av förändringen stiger till åtta miljoner euro före 2026.

Utskottet betonar att de studerandes försörjning under studietiden bör tryggas på ett sätt som är hållbart både för de studerande och för de offentliga finanserna, och med hänvisning till betänkandet om den utbildningspolitiska redogörelsen (KuUB 19/2021 rd, punkt 13 i ställningstagandet) anser utskottet att en totalreform av studiestödet behöver beredas. Utskottet tar ställning till reformen i samband med behandlingen av lagförslaget.

Statsunderstöd och utvidgning av donationsavdraget inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde

I planen för de offentliga finanserna föreslås det att statsunderstöden inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde minskas så att nedskärningarna uppgår till 75 miljoner euro 2025 och 150 miljoner euro 2026. Nedskärningen av understöden kommer att minska anslagsnivån permanent för kultur, idrott och ungdomsarbete under ramperioden, och den har väckt stor oro inom de områden som nedskärningen gäller och där understöden utgör en viktig del av finansieringen av verksamheten.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

I planen för de offentliga finanserna presenteras inte hur besparingarna kommer att fördelas, och det går därför inte i nuläget att ta ställning till dem. Utskottet betonar kulturens, idrottens och ungdomssektorns betydelse som en del av tryggheten av de kulturella rättigheterna och tjänsterna för att främja befolkningens välfärd.

Utskottet instämmer med de sakkunniga i att målet i planen för de offentliga finanserna att utvidga rätten till skatteavdrag till privatpersoner som donerar till ungdoms-, kultur-, motions-, idrotts- och barnorganisationer från och med 2026 är ytterst behövligt.

Kultur

I planen för de offentliga finanserna ingår lagstadgade indexhöjningar i statsandelarna för konst och kultur. På motsvarande sätt höjs statens finansiering av nationella konstinstitutioner och extra konstnärespensioner. I de lagstadgade konstnärsstipendierna inkluderas höjningar som motsvarar lönegranskningarna för statstjänstemän. För den utlåningssättning som betalas till upphovsmän till skyddade verk och för kostnaderna för ordnandet av den reserveras 16,6 miljoner euro, i vilket det ingår ett anslag på en miljon euro för ersättning av användningen av e-material vid bibliotek.

Som en del av utgiftsminskningarna enligt regeringsprogrammet görs besparingar på sammanlagt 2,3 miljoner euro under momentet om statsandelar och statsunderstöd för konst och museer. Fördelningen av avdrag för övriga utgifter som en del av besparingarna i statsunderstödet sker i samband med beredningen av budgeten för 2025.

Det föreslås att den nuvarande anslagsnivån på 11 miljoner euro för kompensation för kopiering för enskilt bruk sänks till 5,5 miljoner euro från och med 2025 på basis av att mängden kopiering har minskat. I ett sakkunnigyttrande fäster utskottet uppmärksamhet vid den rättsliga grund som informationssamhällsdirektivet (2001/29/EG) medför för kompensationen i fråga och vid lämplig kompensation i anslutning till den (fair compensation). Utskottet anser det vara viktigt att se till att kompensationen för privatkopiering även i fortsättningen på ett hållbart sätt bemöter kravet på lämplig kompensation. Utskottet hänvisar till sakkunnigyttrandena och betonar också rent allmänt att kulturen, som är ett område som fortfarande håller på att återhämta sig från covidpandemin, bör anvisas tillräckliga resurser för att trygga verksamhetsförutsättningarna för branschen. Den kulturpolitiska redogörelsen och tillväxtstrategin på området stöder starkt detta mål. Utöver tryggheten av yrkesverksamheten inom kulturbranschen är det fråga om att säkerställa medborgarnas möjligheter att utöva hobbyer och delta i kultur. Antalet nedskärningar inom kulturbranschen och den exaktare inriktningen av dem genomförs enligt omsorgsfull prövning med skydd för de allra mest verkningsfulla verksamhetsformerna.

Motion och idrott

Utskottet anser att förslaget i planen för de offentliga finanserna om att höja anslagsnivån för programmet Finland i rörelse med 20 miljoner euro är ytterst behövligt. Avsikten är att med hjälp av tilläggsanslaget öka den fysiska aktiviteten hos befolkningen, vilket är motiverat, eftersom uppskattningsvis bara cirka en tredjedel av barnen och ungdomarna, en fjärdedel av de vuxna och färre än var femte av de äldre rör sig tillräckligt med tanke på sin hälsa. Personer med funktionsned-

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

sättning rör sig i genomsnitt ännu mindre än vad som nämns ovan. De effekter som motion och idrott har på hälsan och välbefinnandet är betydelsefulla för hållbarheten i de offentliga finanserna. Motion och rörlighet har samband med människors fysiska, psykiska och sociala välbefinnande, funktions- och arbetsförmåga samt resiliens under olika undantagsförhållanden. Dessutom stöder motion och idrott bland annat inlärningsförmågan och integrationen samt främjar den militära kapaciteten.

Trots anslagsökningen kommer nedskärningarna i statsunderstödet under ramperioden att permanent minska idrottssektorns anslagsnivå på cirka 165 miljoner euro 2024. I ett sakkunnigyttrande uttrycks oro över att den minskade statsfinansieringen försvagar förutsättningarna att se till att en fysiskt aktivt livsstil hos medborgarna främjas och upprätthålls. Statsunderstödet har också spelat en betydande roll i genomförandet av projekt som gäller byggande av idrottsanläggningar i kommunerna, och enligt ett yttrande till utskottet bedömer största delen av kommunerna redan nu behovet av att iståndsätta idrottsanläggningar eller det eftersatta underhållet som ett betydande problem i den egna kommunen.

I ett sakkunnigyttrande påpekas det att idrottssektorn är utsatt för sparkrav också genom de nedskärningar som planeras för yrkesutbildningen: målgruppen för vuxenutbildningen vid idrottsinstitutet är beroende på institutet drygt 10–20 procent fler vuxenstuderande än det riksomfattande genomsnittet (49 procent). Nätverket av idrottsinstitut stöder med sin lagstadgade uppgift också kompetensutvecklingen inom medborgarverksamheten samt idrotts- och motionsverksamheten. Positivt är att det vid ramförhandlingarna fattades beslut om att avstå från ytterligare nedskärningar i det fria bildningsarbetet. Det gör det möjligt för idrottsinstitutet att fortsätta arbetet med att främja en fysiskt aktiv livsstil i olika åldersklasser.

Utskottet betonar att idrott och motion främjar välbefinnande och därmed har en viktig samhälls- betydelse och anser det vara viktigt att antalet nedskärningar inom idrottssektorn och den exaktare inriktningen av dem genomförs utifrån omsorgsfull prövning med skydd för de allra mest verkningsfulla verksamhetsformerna.

Ungdom

Under regeringsperioden kommer de ungas välbefinnande att stödjas i enlighet med regeringsprogrammet. Regeringen kommer att utarbeta ett omfattande åtgärdsprogram för att förebygga utslagning bland unga. I enlighet med rambeslutet anvisas av det förvaltningsövergripande ungdomspaketet på fem miljoner euro en miljon euro för ungdomsarbetet i skolor och vid läroanstalter.

Utskottet anser att förslagen behövs och påpekar samtidigt med hänvisning till sakkunnigyttrandet att det krävs en övergripande lösning för att främja de ungas välbefinnande och förebygga psykisk ohälsa. Enskilda åtgärder räcker inte nödvändigtvis till, utan de bör bilda en omsorgsfullt förberedd och sammanhängande helhet. Likaså måste nedskärningarna i statsunderstödet göras på ett genomtänkt sätt och utifrån de ungas olika behov av tjänster i samhället samt så att de allra mest verkningsfulla verksamhetsformerna skyddas.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Besparingar i statsförvaltningens omkostnader

De besparingar i statsförvaltningens omkostnader och produktivhetsprogram som fastställts i planen för de offentliga finanserna gäller också ämbetsverken inom kulturutskottets ansvarsområde. Sakkunniga har uttryckt oro över projektets konsekvenser för verksamheten vid olika ämbetsverk.

Utskottet konstaterar att undervisnings- och kulturministeriet har startat utvecklingsprojektet Bildningsförvaltningen 2030 för att trygga verksamhetsförutsättningarna för ämbetsverken inom ministeriets förvaltningsområde och stärka kulturförvaltningens genomslag. Syftet med projektet är att förtydliga ämbetsstrukturen inom förvaltningsområdet, lindra överlappande förvaltning och stärka en resultatinriktad styrning av ämbetsverken. Utskottet kommer att ta ställning till helheten när lagförslaget som gäller frågan behandlas.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 16.5.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tuula Haatainen sd
vice ordförande Ari Koponen saf
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Veronika Honkasalo vänst
medlem Inka Hopsu gröna
medlem Laura Huhtasaari saf
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Milla Lahdenperä saml
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Nasima Razmyar sd
medlem Sara Seppänen saf (delvis)
medlem Markku Siponen cent
medlem Jaana Strandman saf (delvis)
medlem Oskari Valtola saml
ersättare Ritva Elomaa saf
ersättare Marko Kilpi saml
ersättare Pia Sillanpää saf.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Avvikande mening

Avvikande mening

Motivering

En hög kvalitet på utbildning och fostran är centrala metoder för att trygga nationens och mänsklighetens förmåga att bevara funktionsdugligheten vid svåra omställningar och att återhämta sig från sådana. Utvecklingen av utbildningssystemet som helhet förutsätter att tillvägagångssätten, strukturerna och styrsystemet på olika utbildningsstadier utvärderas systematiskt och att utbildningens kvalitet, jämlikhet och förutsättningarna för kontinuerligt lärande främjas genom konkreta åtgärder. En stark kunskapsbas är en nödvändig förutsättning för tillgången på kompetent arbetskraft, samhällsekonominns hållbarhet, Finlands konkurrenskraft och välfärd.

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) har gjort en utredning som visar att Finland ligger efter i utbildningskostnaderna inom den grundläggande utbildningen jämfört med de viktigaste nordiska och baltiska jämförelseländerna. Särskilt de resurser som avsätts för utbildning verkar vara obalanserade i förhållande till behovet. Det är svårt att hålla realkostnaderna på 2009 års nivå, eftersom inga andra parallella uppgifter visar att de egentliga behoven av mer resurser inte skulle ha fortsatt att öka. Till exempel antalet elever som fått olika stödbeslut har ökat varje år sedan år 2009. Även om samhället ur ett samhällsekonomiskt perspektiv har sparat mycket pengar mellan åren 2010 och 2021 genom att ökningen av undervisningskostnaderna har kunnat dämpas väsentligt, verkar det ur elevernas och familjernas synvinkel som om de inte har fått sådana tjänster som de eventuellt hade behövt.

De nationella utvärderingarna av inlärningsresultaten inom den grundläggande utbildningen visar att skillnaderna i elevernas kunnande på olika håll i Finland är små och att också de regionala skillnaderna är små. Inom städerna kan det dock finnas stora skillnader mellan de olika skolorna, som kan påverkas av den socioekonomiska situationen i respektive region. En utbildningspolitik som eftersträvar rättvisa identifierar regionala skillnader och behov, men enbart utbildningspolitiska åtgärder kan inte påverka den regionala och samhälleliga segregationen, utan det behövs också åtgärder till exempel inom ekonomisk politik och bostads- och sysselsättningspolitik. Enligt NCU:s bedömning inverkar arbetstagare som inte är bundna till undervisningsskyldigheten (t.ex. skolcoacher) genom sin verksamhet och närvaro i skolorna positivt på engagemanget i läroanstalterna och på gemenskapen där. Fostran och utbildning ska inte ses isolerat från det övriga livet. Också andra beslut som försämrar barns och familjers välfärd, såsom nedskärningar i bostadsbidraget och utkomststödet, återspeglas i skolgången. Barns och ungas liv är en mångsidig helhet där små faktorer som verkar i samma riktning kan ha kumulativa effekter. Kunskapsskillnaderna mellan elever och skolor har ett starkt samband med den sociokulturella, utbildningsmässiga och ekonomiska differentieringen mellan familjer och regioner. Familjens ekonomiska situation hänger samman med exempelvis välfärd, hälsa, ork och resurser. Barnens kunnande utvecklas bäst när de får stöd av sin familj för skolgången. Mot denna bakgrund försvagar regeringen Orpos nedskärningar i hög grad barns och ungas möjligheter att utveckla sig själva.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Avvikande mening

Fostran och utbildning

Finansieringen av den grundläggande utbildningen. För att genomföra åtgärderna enligt regeringsprogrammet ökas utvecklandet av den grundläggande utbildningen och småbarnspedagogiken med 200 miljoner euro fram till 2027. Finansieringen är dock inte en tydlig ökning för att stärka den grundläggande utbildningen, eftersom regeringen samtidigt skär ner statsandelarna.

Enligt undervisnings- och kulturministeriet används tilläggsfinansieringen på 200 miljoner också för att finansiera nya åtgärder, såsom att öka minimiantalet timmar med 2–3 årsveckotimmar.

Avgränsning av avgiftsfri gymnasieutbildning till uppnådd myndighetsålder. Regeringen beslutade vid ramförhandlingarna att begränsa avgiftsfrihet för andra stadiet till det kalenderår under vilket den unga fyller 18 år. Detta innebär att avgiftsfriheten för största delen upphör innan examen på andra stadiet är slutförd. Den förra regeringen ville se till att andra stadiet slutförs genom att avgiftsfriheten för läromedlen utsträcks till utgången av det kalenderår då den studerande fyller 20 år. Därefter har avgiftsfriheten kunnat förlängas på de grunder som anges i lagen. Det beslut som nu fattas kan leda till att studierna avbryts på andra stadiet.

Begränsningen av avgiftsfriheten på det sätt som regeringen gör drabbar oskäligt de unga som till exempel på grund av allvarligt insjuknande, inlärningssvårigheter eller deltagande i Hux-utbildning utexamineras senare från andra stadiet. Andra stadiet varar i allmänhet längre också för dem som har så kallad dubbelexamen, alltså både gymnasie- och yrkesutbildning. Det är således problematiskt med tanke på jämlikheten mellan de unga att avgiftsfriheten begränsas på det sätt som regeringen gör.

Dessutom ökar begränsningen av avgiftsfriheten läroanstalternas administrativa börda avsevärt. En åtgärd med små ekonomiska konsekvenser kommer alltså främst att ge läroanstalterna mer arbete, vilket hindrar dem från att koncentrera sig på sin grundläggande verksamhet.

Nedskärningar i yrkesutbildning. Finansieringsmodellen för yrkesutbildningen har kontinuerligt ändrats under de senaste åren. Samma krympande medel fördelas ständigt på olika grunder, vilket varje gång ändrar storleken på den finansiering som de enskilda utbildningsanordnarna får. Någon får mer och en annan drabbas av nedskärningar. Detta försvårar förutsägbarheten i finansieringen och därmed ordnandet av utbildningen. I stället för att medlen ständigt omfördelas och skärs ned på olika grunder behöver yrkesutbildningen en stabil och förutsägbar finansiering som motsvarar de faktiska utgifterna.

Under åren 2011–2018 gjordes nedskärningar på omkring 450 miljoner euro i finansieringen av yrkesutbildningen. Under förra regeringsperioden korrigerades situationen genom att 270 miljoner i tidsbunden projektfinansiering allokades till yrkesutbildning, indexhöjningar återställdes och basfinansieringen höjdes med 50 miljoner euro. Trots allt detta och även om finansieringen av yrkesutbildningen i sin helhet har ökat under årens lopp bland annat i och med nya skyldigheter (t.ex. utvidgning av läroplikten), har driftsutgifterna per studerande minskat med över en sjättedel under drygt ett decennium.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Avvikande mening

Regeringen skär ner yrkesutbildningen med 100 miljoner euro från och med 2025. Nedskärningen i finansieringen riktas enligt regeringen till yrkesutbildning för vuxna som redan avlagt examen. Målet är att minska ”anhopning” av utbildningen. Enligt undervisnings- och kulturministeriet säkerställer ministeriet genom styrning att utbildningsanordnarna särskilt riktar finansieringen och minskningen av antalet studieplatser till yrkes-, specialyrkes- och grundexamensutbildning som ordnas för vuxna som redan tidigare avlagt yrkesexamen på andra stadiet eller examen på högre nivå.

Yrkesutbildningen har under ett studerandeår på ett kostnadseffektivt sätt kunnat utbilda cirka 1,8 studerande. En nedskärning på 100 miljoner euro per år minskar antalet studerandeår med omkring 8 300. Resultatet kan bli nästan 15 000 färre studerande per år. Inom yrkesutbildningen finns det årligen omkring 330 000 studerande. Nedskärningen innebär i många läroanstalter ett minskat utbildningsutbud, anpassning av personal och funktioner samt avbrott i investeringar.

Finansieringen av yrkesutbildningen lyder under en enda lag, så det är mycket svårt och arbetskrävande att rikta nedskärningen genom styrning. Dessutom är det oklart hur undervisnings- och kulturministeriet bevakar hur nedskärningarna riktas och vad ministeriet gör i sådana fall där nedskärningarna riktas fel. Det är mycket sannolikt att nedskärningarna också återspeglas i läroplaner samt i utbudet av särskilt stöd och krävande särskilt stöd och närundervisning.

Om man vill höja utbildningsnivån måste man sörja för yrkesutbildningens resurser. Kvaliteten på yrkesutbildningen är en väsentlig faktor för att de studerande ska kunna övergå till fortsatta studier. Enligt en utredning som gjorts av nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) har antalet nya yrkeshögskolestuderande som avlagt yrkesexamen ökat stadigt sedan 2019 och år 2021 hade nästan hälften av de nya yrkeshögskolestuderandena avlagt yrkesexamen. Det är viktigt att ingripa till exempel i att en del studerande inom yrkesutbildning inte tror på sina möjligheter som yrkeshögskolestuderande. De tror inte att de klarar urvalsproven, att yrkeshögskolestudier är för tunga och att de inte får det stöd de behöver för sina studier. Enligt utredning framskri-der dock dessa studerande väl i sina studier och utexamineras rentav något bättre än yrkeshögskolestuderande med gymnasiebakgrund.

Yrkesutbildningen är central med tanke på kontinuerligt lärande och för att möjliggöra branschbyte. Arbetslivet förändras i snabb takt, och därför är uppdateringen av det egna kunnandet eller förvärvandet av ny examen för många det enda sättet att hålla sig kvar i arbetslivet. Regeringen försvårar för närvarande kontinuerligt lärande från många olika håll, eftersom också vuxenutbildningsstödet slopas utan vetskap om ett ersättande system. Dessutom har regeringen 2024 genomfört betydande nedskärningar i det fria bildningsarbetet.

Regeringen ser kontinuerligt lärande som en ”anhopning” av utbildning, även om mångsidiga möjligheter att utveckla sitt eget kunnande eller byta bransch genom hela livet är en väsentlig faktor för arbetsmotivationen och välbefinnandet i vidare bemärkelse. Till följd av regeringens politik kan många bli helt utanför arbetslivet. De hinder för kontinuerligt lärande som regeringen sätter upp kan också förvärra bristen på arbetskraft till exempel inom småbarnspedagogiken, specialundervisningen och social- och hälsovårdsbranscherna.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Avvikande mening

Gymnasieutbildning. I planen för de offentliga finanserna konstateras det att finansieringsmodellen för gymnasieutbildning förnyas så att de sporrar till att ordna högklassig och ändamålsenlig utbildning på ett kostnadseffektivt sätt och så att tillgången till utbildning kan tryggas i olika delar av landet.

I finansieringsmodellen kvarstår dock ett nedskärningselement som minskar statens ansvar för kostnaderna för att ordna utbildning med cirka 100 miljoner euro per år. De nedskärningar i finansieringen som gjorts har redan tidigare tvingat utbildningsanordnarna att sänka sina kostnader, vilket samtidigt leder till att den prestationsbaserade delen av finansieringen minskar.

De faktiska nettokostnaderna för gymnasieutbildningen 2021 var 7 809 euro per elev. Den finansiering i form av pris per enhet som riktats till utbildningsanordnarna var dock endast 6 639 euro per elev. Finansieringen har inte tidigare räckt till för att täcka kostnaderna, och därför har kommunerna korrigerat skillnaden genom att öka sin självfinansiering.

Situationen försvåras ytterligare när avgiftsfriheten för läromedel begränsas till 18 år. Hittills har det blivit oklart hur kommunerna ska instrueras om ändringen. Om tanken ändå är att kommunerna i sista hand ekonomiskt kompenserar detta beslut genom att öka sin självfinansieringsandel av gymnasieutbildningen, tas pengarna i slutändan från kommunernas stora budgetposter för småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen.

Permanent tilläggsfinansiering för stöd för lärande och studiehandledning anvisas för hela andra stadiet till ett belopp av sammanlagt 20 miljoner euro från och med 2025. De ändringar i lagstiftningen som hänför sig till stödet för inläring håller för närvarande på att utredas och på basis av dem införs ett förvaltningsförfarande för beslut om meddelande av specialundervisning i gymnasieutbildningen. Inom gymnasieutbildningen är den administrativa resursen tämligen liten och användningen av tilläggsresurser till stödet för administrativa uppgifter minskar tillhandahållandet av det egentliga stödet.

Utbildningsstyrelsens situation. Utbildningsstyrelsens lagfästa arbete har en enorm betydelse för hela det finländska utbildningssystemet och utvecklingen av det. Detta arbete hotas nu av regeringens nedskärningar, som Utbildningsstyrelsen inte har kunnat förutse i sin egen verksamhetsplanering, eftersom de besparingar som man beslutat om i regeringsprogrammet tidigare läggts. Utbildningsstyrelsen har redan anpassat sin verksamhet 2024.

Situationen är särskilt kritisk i statens allmänbildande läroanstalter, där planerna och resurserna måste säkerställas läsårsvis. Vissa av de digitala tjänster som Utbildningsstyrelsen upprätthåller måste troligtvis slopas helt och hållet.

Utbildningsstyrelsen ordnar årligen cirka 50 ansökningar om statsunderstöd som i stor utsträckning riktas till hela utbildningsfältet. (t.ex. för fortbildning inom undervisningsväsendet, digital inläring, stöd för inläring, undervisning för personer med främmande språk som modersmål, klubbverksamhet, läskunnighetsarbete, studiesedelverksamhet samt mångsidigt utvecklande av undervisning och utbildning). En betydande sänkning av statsunderstöden hotar detta arbete, som är av stor samhällelig betydelse.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Avvikande mening

Högskolorna. Universitetens och yrkeshögskolornas basfinansiering bör stärkas, men det kommer inte att ske någon ökning av den. FoU-finansieringen bör också riktas till basfinansieringen av högskolorna. Riktlinjer för detta har också dragits upp i den parlamentariska rapporten från arbetsgruppen för forskning och utveckling. Också i regeringsprogrammet konstateras det att ökningarna av FoU-finansieringen även riktas till grundforskning vid universitet och yrkeshögskolor.

Det är viktigt att stärka högskolornas basfinansiering och grundforskning också om vi vill uppnå målet att antalet unga högskoleutbildade vuxna ska vara 50 procent före 2030.

Den reella basfinansieringen för yrkeshögskolorna kommer att vara cirka 35 miljoner euro lägre 2023 på grund av regeringen Orpo-Purras nedskärningar. Detta görs i en situation där yrkeshögskolornas examensmål stiger betydligt. Den nuvarande nivån på basfinansieringen kommer inte att räcka till för att utbilda en växande grupp studerande.

De studerandes utkomst. I konsekvensbedömningar som gjorts av social- och hälsovårdsministeriet och Institutet för hälsa och välfärd har de studerande nämnts som en av de värst drabbade grupperna till följd av regeringens nedskärningar. Regeringen fryser indexhöjningarna av studiepenningen under 2025–2027. Detta minskar avsevärt studiestödets köpkraft, incitamentet att få tillräckligt med studiepoäng sjunker och behovet av att prioritera arbete framför studierna ökar.

Dessutom återför regeringen de studerande från det allmänna bostadsbidraget till studiestödets bostadstillägg från och med den 1 augusti 2025, vilket avsevärt försämrar de studerandes försörjning. Enligt uppskattning kan överföringen av studerande till studiestödets bostadstillägg innebära en nedskärning på upp till 134,10 euro per månad för en studerande som bor i Helsingfors. Med beaktande av tidigare nedskärningar minskar stödet för boende för studerande som bor i Helsingfors med upp till 205,60 euro per månad.

Samtidigt höjer regeringen statsborgen för studielån, vilket påskyndar de studerandes skuldsättningsutveckling. De studerandes oro över utkomsten är en av de viktigaste faktorerna som försämrar välfärden och orken. Enligt Finlands Bank har studielånestocken ökat betydligt under de senaste åtta åren. Räknat i euro har den rentav fördubblats sedan studiestödsreformen 2017, då tyngdpunkten i stödet likaså lades på lån. Enligt FPA:s preliminära uppgifter hade personer med högskoleexamen 2022 i genomsnitt redan 22 660 euro i lån.

Samtidigt som studielånen redan nu ökat har räntorna på studielånen stigit betydligt under de senaste åren. Räntehöjningen syns i FPA:s statistik, eftersom mer än tusen personer fick räntebidrag för studielån 2022, vilket var nästan 60 procent mer än tidigare.

Regeringen Orpo-Purra har redan i sitt regeringsprogram förbundit sig att vidta åtgärder som strävar efter att höja antalet högskoleutbildade unga vuxna så nära 50 procent som möjligt före 2030. De ändringar som nu görs i de studerandes försörjning påverkar dock avsevärt lika möjligheter att studera och utgör således en risk för att målet inte nås.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Avvikande mening

Konst och kultur

Satsningar på konst, kultur och kreativa branscher är mycket effektiva, både när det gäller ekonomisk tillväxt och sysselsättning. Enligt en utredning som Taloustutkimus publicerade 2021 genererar branschen med nuvarande finansiering på 1,3 miljarder euro för konst och kultur ett resultat på 14 miljarder euro, varav den offentliga sektorn inbringar intäkter på 3,4 miljarder euro. De kreativa branscherna ger alltså mer än tio gånger så stor nytta i förhållande till statens satsningar, även om finansieringen av alla stödformer, såsom konstfostran för barn, inte ens är avsedd att ge förtjänst. Enligt den senaste utredningen, som gjordes i början av 2024, har näringsgrenen ökat med över en miljard euro per år, vilket visar branschens betydande tillväxtpotential.

Trots denna potential är Finlands satsningar på de kreativa branscherna blygsamma. Finlands kulturbudget är femte lägst i EU-länderna och den offentliga sektorns konsumtionsutgifter för kulturtjänster är under hälften jämfört med grannlandet Sverige. Detta syns i att antalet arbetsplatser och företag inom branschen är lågt i förhållande till jämförelseländerna. Exempelvis i Sverige sysselsätter de kreativa branscherna mer än dubbelt så många människor som i Finland. Antalet företag i branschen är i Sverige omkring fyra gånger större och hushållen använder 5,1 procent av sina inkomster till kulturtjänster, medan motsvarande siffra i Finland är endast 3,1. Finland bör därför i fråga om att satsa på kultur närma sig sina jämförelseländer, såsom Sverige eller Danmark.

Nedskärningarna från organisationerna är nedskärningar i sysselsättningen. Också den kulturpolitiska redogörelsen utarbetas i en situation där regeringen skär ner resurserna inom den arbetsintensiva konst- och kulturbranschen. Vilket budskap sänder de redan gjorda nedskärningarna, och de planerade återkommande nedskärningarna med konsekvenser långt in i framtiden, till dem som är intresserade av konst och kultur eller till dem som önskar sig ett yrke inom branschen, till barnen och ungdomarna?

Konst- och kulturfältet lider fortfarande av coronapandemins konsekvenser. Till exempel inom området levande musik fick man först 2023 det första hela verksamhetsåret efter pandemin. Dessutom befinner sig många aktörers resurser inom branschen redan i övrigt på gränsen för det hållbara, och även en liten sänkning av stödet kan sänka hela verksamheten.

I denna situation beslutade regeringen att öka och påskynda de nedskärningar som tidigare planerats för undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. Det är fortfarande oklart hur nedskärningarna kommer att inriktas på kulturområdet, statsandelssystemet och det fria fältet.

Besparingarna 2025 stiger till 75 miljoner euro och besparingarna 2026 till 150 miljoner euro. Det finns inte vetskap om ytterligare besparingar för 2027 och 2028 jämfört med tidigare beslut. De exakta allokeringarna av nedskärningarna görs i samband med den kommande budgetberedningen.

Konst och kultur är viktiga delar också för fostran av barn och unga och för upprätthållandet av välfärden. Konst och kultur har också skrivits in i konventionen om barnets rättigheter. Regeringen skär dock ned i barnkulturen i en situation där anslagen redan är små. Dessa nedskärningar drabbar värst de mest utsatta barnen, vars kulturella rättigheter redan är sämre.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Avvikande mening

Kulturorganisationerna utför ett värdefullt arbete som kompletteras med frivilligarbete. Nedsänkningarna i branschorganisationerna leder till att verksamheten äventyras. Organisationerna utför en hel mängd viktigt arbete som inte täcks av den offentliga eller den privata sektorn. I organisationer där personalkostnaderna är den viktigaste utgiften finns det helt enkelt ingenting kvar att skära ned på utan att verksamheten allvarligt äventyras och arbetslösheten ökar.

Med tanke på den oklara tidsplanen för genomförandet av nedsänkningarna är det omöjligt för konstinstitutioner och andra aktörer och arrangörer av kulturevenemang att planera och genomföra sin verksamhet på lång sikt. Men sektorn måste kunna arbeta med framförhållning och ingå avtal och åtaganden med verkan längre in i framtiden.

De kreativa branschernas andel av statsbudgeten är liten, men de har stor genomslagskraft.

Å andra sidan åstadkommer man stora skador genom nedsänkningar av stöd som är små med tanke på statsbudgeten, eftersom många aktörer inom konst- och kulturbranschen redan nu lever ur hand i mun. Nedsänkningarna i konst- och kulturfältet har också större konsekvenser inte bara för människornas välfärd utan också för livskraften inom andra branscher, såsom turismen.

Effekterna av momshöjningen på de kreativa branscherna. Höjningen av mervärdesskatten från 10 procent till 14 procent har stor inverkan inom konst- och kulturbranschen.

Höjningen av mervärdesskatten på inträdesbiljetter försämrar efterfrågan på olika sätt i en situation där många konsumenters köpkraft har försämrats. Detta påverkar människornas möjligheter att delta i olika kulturevenemang oberoende av inkomstnivå.

Att antalet besökare minskar eller att en del av evenemangen till och med upphör har omfattande konsekvenser också för turismen, inkvarteringstjänsterna och restaurangerna. Också dessa områden är områden som drabbats hårt av pandemin och som fortfarande håller på att återhämta sig och som inte längre tål nya slag.

Dessutom inskränker höjningen av mervärdesskatten utbudet av inhemsk scenkonst och minskar konstnärernas möjligheter att uppträda samt verksamhetsförutsättningarna för företag som yrkesmässigt ordnar olika evenemang. Höjningen av mervärdesskatten på inträdesbiljetter, samtidigt som konsumenternas köpkraft minskar kraftigt, kan öka konkurserna bland företag i branschen.

Höjningen av moms på böcker innebär att Finland blir ett av de länder som beskattar böcker hårdast i Europa. Den samhällsekonomiska betydelsen av att momsen på böcker höjs är liten, men det är tvivelaktigt för stödet till litteratur, författare och läskunnighet. Denna åtgärd försvårar läsintresset och är på lång sikt skadlig för utvecklingen av läskunnigheten i alla åldersklasser.

Dessutom är regeringens politik i fråga om höjningen av mervärdesskatten inkonsekvent, oklar och ogenomskinlig, vilket medför stora svårigheter för dem som är föremål för den. Det är fortfarande oklart när höjningarna av de reducerade skattesatserna kommer att träda i kraft. Detta är en helt orimlig situation för exempelvis sektorn för levande musik, där omkring hälften av inkomsterna utgörs av inträdesbiljetter. Företagen i branschen måste kunna bedriva sin affärsverksamhet med framförhållning, och det hindrar regeringen nu.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Avvikande mening

Nedskärningar i kompensation för privatkopiering. Regeringen skär ner kompensationen för privatkopiering från 11 miljoner euro till 5,5 miljoner euro. Kompensation för privatkopiering är den kompensation som betalas till upphovsmännen för att var och en lagligen får kopiera verk för eget bruk. En del av kompensationen för privatkopiering går direkt till upphovsmännen och konstnärerna, medan en annan del finansierar verksamheten vid centrumen för kulturellt främjande.

Det bör beaktas att kompensationsavgiften inte är ett vanligt kulturanslag enligt prövning. Utöver upphovsrättslagen förutsätter också EU:s direktiv om upphovsrätt i informationssamhället att rättsinnehavarna får rimlig kompensation för privatkopiering. Begreppet ”rimlig kompensation” som avses i direktivet begränsar regeringens möjligheter att enligt prövning minska anslaget exempelvis på grund av de allmänna statsfinansiella sparbehoven.

Kompensation för privatkopiering är en viktig fråga för konstnärernas utkomst och för många regionala kulturproduktioner och kulturevenemang. Kopiering orsakar betydande inkomstbortfall för upphovsmän till immateriellt innehåll, och inte ens den nuvarande kompensationsnivån räcker tillnärmelsevis till för att täcka inkomstbortfallet.

Kompensationssystemet måste reformeras så att vi bättre kan trygga förutsägbarheten och kontinuiteten för upphovsmännen och den kreativa sektorn. Även om benämningen kompensation har blivit föråldrad är behovet större än någonsin.

Målet har länge varit att se över kompensationssystemet så att det motsvarar dagens omvärld. Genom att plötsligt skrota nivån på kompensationen leder regeringen situationen i fel riktning i stället för att planera en reform av kompensationssystemet med omsorg och genom att lyssna på branschen.

Nedskärningar i den sociala tryggheten som en kulturpolitisk fråga. I regeringsprogrammet utför man att som en del av reformen av den sociala tryggheten löser regeringen problem i anslutning till social- och utkomstskyddet för dem som är verksamma inom kulturbranschen och de kreativa branscherna. Man lovar särskilt att fästa uppmärksamhet vid frilansarnas ställning.

Skrivningen i regeringsprogrammet står i skarp kontrast till regeringens handlingar. De kreativa branscherna lider fortfarande av de skador som coronapandemin orsakat. I stället för att stödja återhämtningen skär regeringen ner i den sociala tryggheten på ett sätt som slår särskilt mot frilansare men också mot personer med korta anställningsförhållanden inom de kreativa branscherna.

Försämringen av utkomstskyddet för arbetslösa raserar den sociala tryggheten inom de kreativa branscherna. Det finns inte heltidsarbete för alla och till exempel arbetsvillkoret på 12 månader är ofta helt omöjligt att uppfylla för frilansare inom kulturbranschen. En stor del av arbetstagarna inom den kreativa sektorn utför redan annat arbete vid sidan av det konstnärliga arbetet. Om det konstnärliga arbetets andel ytterligare sjunker, finns det snart inget sådant arbete. Nedskärningarna i den sociala tryggheten kan i praktiken innebära att de för kulturområdet viktiga frilansarna snart inte längre finns.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd

Avvikande mening

Idrottsverksamhet

Också idrotts- och motionssektorn lider av regeringens beslut att öka och påskynda nedskärningarna inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. Idrottsbudgeten kan försvagas med upp till drygt 40 miljoner euro 2026. Finlands Olympiska kommitté bedömer att finansieringen av idrott och motion hotas av nedskärningar på nästan 15 procent 2025 och närmare 30 procent 2026 jämfört med finansieringen för 2023.

De största finansiärerna av idrott och motion är även i fortsättningen kommunerna och hushållen, men så stora nedskärningar i statens idrottsanslag syns oundvikligen betydligt i möjligheterna att främja idrott, såsom till exempel i nivån på statens framtida bidrag till byggandet av idrottsanläggningar. Erhållandet av statsunderstöd har en betydande roll i genomförandet av projekt som gäller byggande av idrottsanläggningar i kommunerna. Största delen av kommunerna bedömer redan nu att behovet av att iståndsätta idrottsanläggningar eller reparationsskulden är ett betydande problem i den egna kommunen. Dessutom råder det i många tillväxtcentrum brist på motionslokaler, såsom olika lokaler för inomhussport, och därmed på träningsturer för många grenar. Regeringens nedskärningar i det fria bildningsarbetet gäller också motion till exempel vid medborgarinstitut och folkhögskolor samt vid idrottsinstitut och nedskärningarna i yrkesutbildningen också verksamheten vid idrottsinstitut. Regeringens idrottssparande står också i strid med regeringsprogrammets mål att öka den fysiska aktiviteten. Utöver nedskärningarna inverkar höjningen av mervärdesskatten på idrottsföreningarnas och idrottsföretagens verksamhet och hotar att höja priset på utövande av motion och idrott. Den senaste tidens nedskärningar i den sociala tryggheten och de senaste årens allmänna höjning av kostnadsnivån kan också inverka på möjligheterna för en del av befolkningen att utöva motion och till exempel göra det möjligt för barn att utöva motion.

Att nedskärningarna tidigare läggs försvårar idrottsaktörernas möjligheter att anpassa sig till situationen. Nedskärningarna strider dessutom mot regeringsprogrammets mål att öka befolkningens idrottsaktivitet.

Priset för fysisk inaktivitet är högt. Otillräcklig motion och fysisk inaktivitet kostar årligen samhället över 4,7 miljarder euro. Regeringen måste göra en bedömning av konsekvenserna för motion och idrott.

Konsekvenserna av höjningen av mervärdesskatten för aktörerna inom idrottssektorn. Motions- och idrottssektorn påverkas både av att den allmänna momssatsen höjs från 24 procent till 25,5 procent och av att den reducerade momssatsen höjs från 10 procent till 14 procent.

Höjningen av mervärdesskatten försvårar verksamheten vid idrottsinstitut, grenförbund, idrottsföreningar och företag inom idrottssektorn och kommer även att höja priset på hobbyverksamhet. En lägre mervärdesskattesats bör tillämpas på alla tjänster som främjar rörligheten eller på andra skattemässiga sätt för att underlätta aktörernas kostnadsstegring.

Regeringens skattehöjningar slår till mot idrottsföreningar, som är betydande samhällsaktörer. I föreningsverksamheten deltar i olika roller 1,8 miljoner finländare och i dem utför rentav 500 000

Utlåtande KuUU 5/2024 rd
Avvikande mening

finländare frivilligt arbete. Det ekonomiska värdet på det frivilliga arbetet uppgår till 700 miljoner euro per år.

Ungdomsarbete

Ungdomssektorn finansieras med undervisnings- och kulturministeriets statsunderstöd, som utöver de nedskärningar som nu beslutats i regeringsprogrammet också är föremål för nya nedskärningar. Dessutom tidigare läggs nedskärningarna jämfört med vad som tidigare beslutats, vilket medför stora svårigheter för sektorn.

Också inom ungdomssektorn är det fortfarande i stor utsträckning öppet hur nedskärningarna kommer att riktas. Beslut om allokeringarna fattas hösten 2024, men skalan är klar. Besluten kan innebära en nedskärning på 20 procent för ungdomssektorn.

Nedskärningarna är betydande och påverkar enligt en enkät gjord av Allianssi verksamheten så att nästan var tredje ung person tvingas lägga ner en hobby och mer än hälften av de unga blir utan en avgiftsfri plats att fördriva tiden på. Eftersom ungdomstjänsterna är koncentrerade till de stora städerna drabbar nedskärningarna främst landsbygden och de mest utsatta ungdomarna, som är mest beroende av avgiftsfria tjänster.

Tilläggssatsningarna på unga, såsom terapigarantin för barn och unga och en engångssatsning på fem miljoner euro på arbetet mot mobbning i skolorna, är bara plåster i en situation där man inte ingriper i orsakerna till problemen. Regeringens beslut fördjupar bristen på delaktighet och ojämlikheten och ökar den inverkan som barnens och de ungas bakgrund har på möjligheterna att delta.

Den kommunala ekonomin

Nettoeffekterna av åtgärderna i planen för de offentliga finanserna drabbar kommunerna på olika sätt och alla konsekvenser som besluten har för kommunerna känner man ännu inte till. Konsekvensbedömningarna är också ställvis teoretiska, såsom till exempel det helt orealistiska målet att fullt ut genomföra och verkställa programmet för att avveckla normer i kommunerna redan från ingången av 2025.

Det måste också beaktas att det finns stora skillnader i fråga om situationer och utvecklingstrender mellan kommunerna. Befolkningsökningen i Finland är koncentrerad till huvudstadsregionen och de stora städerna. Huvudstadsregionen har den snabbaste befolkningsökningen och blir samtidigt mer flerspråkig, eftersom andelen personer med ett främmande språk som modersmål av den nya befolkningen 2023 var rentav 80 procent. Samtidigt ökar de ekonomiska skillnaderna mellan kommunerna när andelen sysselsatta invånare i kommuner med flyttningsunderskott minskar.

I statens finansieringsbeslut bör man därför beakta skillnaderna mellan kommunerna samt konsekvenserna av invandringen och den ökande andelen främmande språk. Reformerna av kommunernas uppgifter och finansiering får inte försvaga kommunernas finansieringsbas.

Utlåtande KuUU 5/2024 rd
Avvikande mening

Efter social- och hälsovårdsreformen ska städernas finansieringsbas vara sporrande. Den kraftiga ökningen av servicebehovet inom småbarnspedagogiken och undervisningen i huvudstadsregionen förutsätter ökade investeringar i lokaler för daghem och skolor. Investeringarna ökar statens skatteinkomster och huvudstadsregionens tillväxt gagnar hela Finlands ekonomiska tillväxt. Samtidigt måste man se till att det överallt i Finland går att tillhandahålla basservice av hög kvalitet.

Statens sparåtgärd i indexhöjningen av statsandelen för basservice och effekterna av överföringskalkylerna för social- och hälsovården på kommunernas statsandelar försvagar möjligheterna att finansiera bildningstjänsterna. De ovan nämnda nedskärningarna är i praktiken nedskärningar i tjänsterna för barn och unga. Finansieringen av överföringen av arbets- och näringstjänsterna bör genomföras kostnadsneutralt och nivån på finansieringen bör justeras så att den motsvarar de faktiska kostnaderna för de tjänster och förmåner som överförs. Om reformen leder till att kommunernas ekonomi försvagas, försämras också möjligheterna att finansiera bildningstjänster.

Avvikande mening

Vi föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 16.5.2024

Veronika Honkasalo vänst
Eeva-Johanna Eloranta sd
Tuula Haatainen sd
Pia Hiltunen sd
Inka Hopsu gröna
Hanna Kosonen cent
Nasima Razmyar sd
Markku Siponen cent